

Avanos Kültür Varlıkları Çalışması, Kapadokya Bölgesinde Suyun İzi

Cultural Heritage Study of Avanos, Cappadocia in Relation to its Waterfront

Hülya BERKMEN

ÖZ

Yerleşmelerin tarihsel süreçleri, gelişimleri, kimlikleri işlevsel açıdan irdelendiğinde temelde birbirinden farklı iki oluşum dikkat çekmektedir. Bunlardan birisi her yerleşmede var olan ve yerleşmeler tarafından zaman içinde geliştirilen, zenginleştirilen, insan eliyle oluşturulan öğeler ve bu öğelere bağlı olarak gelişen işlevler, ikincisi ise sadece bazı yerleşmelerde var olan ve söz konusu yerleşmelerin kimliğini, tarihini, üstlendikleri rolleri belirleyen, yerleşmenin işlevlerinin oluşmasını sağlayan öğelerdir. Bu makalede bazı yerleşmelerde var olan ve yerleşmelerin varoluş sebebi olan “su” öğesi üzerinde durulmaktadır. Araştırmaya konu olan Kapadokya Bölgesi Türkiye’nin ikinci en büyük su havzasının içinde ve en uzun akarsuyu olan Kızılırmak’ın kıyısında yer almaktadır. Kızılırmak Kapadokya ve Kayalık Kapadokya bölgesinde diğer yerleşmelerden daha büyük bir etkiyi Avanos’un kimliği, ekonomik yapısı ve gelişme sürecinde göstermiştir. Bu çalışmada Avanos yerleşmesinin tarihsel süreci, su ile ilişkisi ve bu ilişkinin yerleşme kimliği üzerindeki etkileri, turizm ekonomisi bağlamında alanın planlama sorunları ile birlikte tartışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kıyı yerleşmeleri; kültürel miras; turizm ekonomisi.

ABSTRACT

When historical development and identity of settlements is analyzed functionally, two very different formations stand out. One concerns man-made elements and their functions, which have been developed and enriched over time, and are present in every settlement. The second concerns elements particular to a settlement that determine its role, history, and identity, and dictate its functions. The present study addresses water as the reason for the existence of certain settlements. The region of Cappadocia is located on the banks of Kızılırmak River, or “Red River,” which is the longest river in the second largest basin in Turkey. While the Kızılırmak has played an active role in both the physical formation and cultural structure of the region, it has had a greater effect on the identity, development, and economic structure of the settlement of Avanos, located on the river’s banks. Here, the “water element” includes not only the Red River, but all water resources, such as streams that feed the river and ground water. The relationship with water and its effects on the historical process and identity of Avanos is discussed, with an emphasis on the tourism economy and planning issues of the region.

Keywords: Waterfront settlements; cultural heritage; tourism economy.

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Başvuru tarihi: 04 Kasım 2015 - Kabul tarihi: 13 Kasım 2015

İletişim: Hülya BERKMEN. **e-posta:** hulyayakar@gmail.com

© 2015 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2015 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Dünya üzerinde başta gelen medeniyetlerin su kıyıları üzerinde yer aldıkları¹ ve su kıyısında gelişen bu medeniyetlerin zaman içinde biriktirdikleri değerlerin kültürel çeşitliliğin oluşumunda temel bir etken olduğu bilinmektedir.²

Bugün su kıyısında bulunan ve bir biçimde, kısa süre de olsa bu medeniyetlerin herhangi bir dönemine tanıklık etmiş ve suyun olanaklı kıldığı kültürel çeşitliliğe sahip olan yerleşmeler, sadece fizik-mekan özellikleri nedeniyle de olsa ulusal-uluslararası, küresel-yerel düzeylerde 'kültürel miras', 'ortak miras', 'sit alanı' gibi korunması ve sonraki nesillere aktarılması gereken öncelikli alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu yerleşmeleri korumaya değer alanlar yapan, söz konusu özgün fizik mekanların oluşmasına neden olan temel faktörler yerleşmede suya bağlı gelişen ekonomik, örgütsel, kültürel çeşitliliğidir.

Türkiye'de özellikle son bir kaç yılda bu çeşitlilik ya da çok kültürlü yapılar konusunda özellikle Avrupa Birliği kapsamında yeni politikalar izlenmektedir. Son altmış yıldır Avrupa Birliği'ne girme hedefiyle ve özellikle 2000 yılından itibaren Avrupa Birliği ile olan ilişkilerin hızlanıp yavaşladığı süreçte ülke politikalarının ve uluslararası müzakerelerin önemli bir bölümünü Türkiye'deki kültürel çeşitlilik oluşturmaktadır.

Yerel ve merkezi yönetimler böylesi alanların bir yandan sürdürülebilirliğinin sağlanması ve korunması için çabalar harcar ve planlama çalışmalarıyla bu yerleşmeleri odak noktaları haline getirirlerken diğer yandan ekonomik, politik, yararlar sağlamak üzere söz konusu yerleşmelere alt bölge, bölge ya da ülke bütününde sürekli yeni roller vererek ve koruma politikalarıyla örtüşmeyen planlama kararları olarak çelişkiye düşmektedirler.

Bu makalede bir akarsu havzası olan çalışma alanını su, su kıyısı, suya bağlı gelişen ekonomik yapı, suyun taşıdığı kültür, çokkültürlülük ilişkisi içinde irdelenerek küresel politikalar, turizm ekonomisi ve planlanma bağlamındaki sorunlar ortaya konmaktadır. Özellikle tartışılmak istenen; medeniyet, kimlik, çokkültürlülük kavramları arasında hem kavramsal, politik, örgütsel hem de mekansal anlamda bağlantılar bulunduğunu seçilen "su kıyısı yerleşme" özelinde ortaya koymaktır.

Makalenin birinci bölümünde medeniyet, kimlik, kültür, çokkültürlülük kavramları su ögesi kapsamında ele alınmakta, ikinci bölümde araştırma alanı olan Kapadokya Bölgesi ve bölge içinde Kızılırmak kıyısında

yer alan Avanos yerleşmesinin tarihsel süreci, su ile ilişkisi ve bu ilişkinin yerleşme kimliği üzerindeki etkileri, üçüncü bölümde ise küresel politikalar ve özellikle turizm ekonomisi bağlamında çalışma alanının planlama sorunları üzerinde durulmaktadır.

Medeniyet – Kimlik

Uygurlık tarihi yerleşmeler tarihi³ olup bu çerçevede tarih boyunca coğrafyanın toplumları nasıl etkilediği ya da insan topluluklarına kazandırdıkları değerler, farklılıklar (kimlik, kültür, teknoloji, çeşitlilik) sorgulanmaktadır. "Medeniyet" kavramı ilk kez 18. yüzyılda Fransız düşünürler tarafından "barbarlık" karşılığı bir kavram olarak geliştirilmiştir. Bu kabul uzun dönemler özellikle Batılılar tarafından ulaşılmaması gereken bir ideal olarak benimsetilmeye, standart ölçütlerle tanımlanmaya çalışılmıştır.

Medeniyet ve kültür genellikle aynı kavramlar olarak kullanılabilen, belirli bir toplumda birbirlerini izleyen kuşakların birinci derecede önem verdikleri değerler, normlar, kuramlar ve düşünce biçimlerini içermektedir.⁴ Kültürel yapı kavramı -sosyoloji ve antropolojide olduğu gibi- planlama çalışmalarında da yerleşmelerin kimliklerini, içinde buldukları bölge ya da alt bölgelerde üstlendikleri rolleri açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Bu noktada 'kimlik' kavramının değişken, dinamik bir kavram olduğunun, durağan kalamayacağına altını çizmek gerekmektedir. 'Kimlik' kavramı canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanabilir.⁵ Yerleşmelerin farklı yapıları yerleşme kimliği kavramıyla açıklanmaktadır. Bu kimlik uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenip, yerleşmenin coğrafi yapısı, kültürel düzeyi, mimarisi, yerleşme dokusu, yerel gelenekleri, yaşam biçimi gibi tüm niteliklerinin karışımıyla biçimlenir.⁶ Yerleşme kimliğini oluşturan en önemli faktör doğal yapıyı oluşturan öğelerin farklılığı olup, bu farklılıklar yerleşmeleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kimliği oluşturur. Beşeri kimliği oluşturan ise birey ve toplumdur. Bireyin kimliği yaşadığı çevre içinde olgunlaşır.⁷ Kendi geçmişiyle ilgili bilinçli, bilinçsiz tüm algıları, bilgileri, birikim ve deneyimleri, düşünceleri, davranışları, gelecek ile ilgili beklentileri ve tahminleri, gereksinim ve istekleri ayrıca içinde yaşadığı topluluğun adet, gelenek, inançları kimliğini biçimlendirir. Bu nedenle 'kimlik' belirli bir zaman içindeki kültürel yapının sahip olduğu nitelik olarak anlaşılmalıdır. Medeniyetler açısından 'kimlik'

¹ Clay, 1979, s. 5-6.

² Dunne, Leopold, 1978. s.46-47; Hassan, 2004 s.11.

³ Z. Yenen, İnsan Yerleşmelerinin

Evrimi Ders notları, 2010-2011 Eğitim Dönemi, Güz Yarıyılı, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

⁴ Young, 1995, s.31.

⁵ Robins, Morley, 1997, s.35-37.

⁶ Suher, 1995, s.3-12.

⁷ Önem, Kılınçaslan, 2005, s. 115-125.

kavramının ayırıcı aynı zamanda en nesnel ölçütleri 'dil' ve özellikle 'inanç' unsurlarıdır. Bu nedenle insanlık tarihindeki temel medeniyetler büyük ölçüde dünyanın büyük dinleri ile tanımlanmış olup özellikle Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi büyük dinler tarihsel süreç içinde çok çeşitli ırklardan halkları bir araya getirmişlerdir.⁸

Medeniyet geniş bir kavram olup milliyetler, dinsel gruplar, etnik gruplar gibi farklılıkları kapsamaktadır. Örneğin Türkiye'nin kuzeyindeki bir köyün kültürü güneyindeki bir köyün kültüründen farklı olabilir ama her iki köyde yaşayanlar da kendilerini herhangi bir Avrupa ülkesinin köyünden (köyünde yaşayanlardan) örneğin İngiliz köylerinden ayıran bir Anadolu ya da Türk kültürünü paylaşmaktadırlar. Başka bir söyleyişle bir Kıpadokyalı, Avanoslu kendini, yoğunluğu değişen derecelerde olmak üzere Kıpadokyalı, Avanoslu, Türk, Müslüman (Müslümanlık içinde bağlı olduğu farklı bir mezhep ya da tarikat nedeniyle) Alevi, Kürt, Kürt-Alevi, İç Anadolu gibi farklı kültürel değerlerle tanımlayabilir.

Medeniyet hem dil, din, tarih, gelenekler ve kurumlar gibi ortak nesnel öğelerle hem de halkın öznel olarak kendisini tanımlamasıyla belirlenmektedir.

Kültür - Çokkültürlülük

Kültür; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerle insanın, toplumun bir üyesi olarak elde ettiği yeteneklerden oluşmuş bir bütündür.⁹ Tüm kültürler başlıca iki kaynaktan beslenmektedir. Bunlar; 'öz' ve 'yabancı' ya da 'iç' ve 'dış' kaynaklardır. Özkaynak, yabancı kaynağa oranla daha sınırlı ve yoksundur. Yabancı kaynak öz kültürün dışında kalan bütün kültürleri içermektedir.¹⁰ Bu nedenle 'başka'ya ya da 'yabancı'ya olan açılım kültürel gücün itici gücüdür. Unutulmaması gereken kültürlerin gelişmek için etkileşim içinde olmaları ve yeni içerikler bulmak zorunluluğunda olmalarıdır.¹¹ Sürekli değişim içinde olan ya da karşılıklı etkileşim içinde olan kültürler aynı zamanda içinde yer aldıkları ekonomi, politika ve diğer kurumları biçimlendirirken bu kurumlar da kültürü biçimlendirmektedir.

Kültür insan ve toplumbilimcilerin ortak ilgi alanı olup, bilgi ve bilim alanlarını birbirlerinden ayıran nitelikler ise sadece kültürel farklılıklardır. Küreselleşme politikalarıyla kültürel farklılıklar ortadan kaldırılmaya çalışılsa da, tüm kültürler birbirine yaklaşırsa, bölgesel ve etnik faktörler giderek yok olmaya başlasa da, kültürel benzeşmeler sadece ulusal düzeyde değil uluslar ve kıtalar arasında gerçekleşmiş olsalar da kültürler tamamen ortadan kalkmamış ancak birbirlerine yaklaşımlardır.¹²

İşte bu farklılıkların konusu olan zaman içinde ismi ve içeriği de farklılaşmış olan çokkültürlülüğün sözlük anlamı genel olarak aynı ülkede pek çok kültürün birlikte varoluşudur. Geçmişte birçok toplumun birden fazla kültürel topluluktan oluştuğu düşünüldüğünde bu yeni bir kavram değildir. 1996 ve 1999 yıllarında Demorgen ve Glazer tarafından yapılan araştırmalar çokkültürlülük konusunun tartışmayı yapan disiplin, ülke, kültür ve hatta konunun tartışıldığı döneme göre içeriğinin ve isminin değiştiğini göstermektedir.

Türkiye'deki çokkültürlülük olgusu, fiziksel özellikleri bakımından birbirinden kolayca ayırt edilemeyen ve aralarındaki dinsel farklılıkların mezhep ayrışmalarından kaynaklandığı, etnik anlamda Türklerin büyük çoğunluğu oluşturduğu etnisitelerden oluşan bir çeşitlilik olarak tanımlanmaktadır.^{13,14}

Osmanlı İmparatorluğu döneminden çok önceleri de Anadolu toprakları üzerinde yaşamış olan uygarlıklar ve bu uygarlıklar içinde var olan farklı kültürler bu coğrafyada halen farklı boyutlarıyla devamlılıklarını sürdürmektedirler.

Bu bölgelerden birisi de çalışma alanı olan Kıpadokya Bölgesi ve Avanos yerleşmesidir.

Kıpadokya

Kıpadokya'nın sınırları Strobon'un Geographika¹⁵ adlı eserinde güneyde Toros Dağları, batıda Tuz Gölü'nün doğusundan itibaren kuzeye doğru Haymana Ovası'nı takip ederek Karadeniz'e ulaşırken, bölgenin doğu sınırını Malatya Ovası ve kuzeyde Bafra Ovası'nı da içine alacak şekilde Karadeniz oluşturmaktadır.

¹³ Özhan, 2006, s. 22-23.

¹⁴ Türkiye gibi ulus devlet yapısının türdeş bir millet tanımına dayanmadığı ülkelerde çokkültürlülük tartışmasının aldığı biçim kendine özgü bir seyir izlemektedir. Türkiye'de 1924 Anayasası'na göre ülke toprakları üzerinde yaşayan ve müslüman olan herkes Türk sayılırken Türk olduğu halde -1923 Lozan Anlaşması'nın uzantısı olarak- sadece başka dinlere mensup olan birçok etnik grup azınlık kavramı içine girmektedir. O zamanki koşullarda geçerlilik değeri çok yüksek düzeyde olan bu tanımın bugün neden olduğu sorun Türklerin müslüman olmalarına karşılık, bütün müslümanların Türkçe konuşmuyor olduğu gerçeğidir. Türk olmanın cumhuriyetin kuruluşunda kazandığı bu içerik değişik dönemlerde izlenen değişik politikalarla farklı uygulamalara neden olmuş olsa da genellikle açık olarak ifade edilemeyen dinsel bağ varlığını hep koru-

muştur. Bu nedenle Türkiye'de çokkültürlülük ve bunun politik sonuçlarıyla ilgili tartışmalar her zaman Kürt sorunu ile kesiştiğinden bu konuda ciddi bir mesafeye katedilememiştir ve edilememektedir. Tarihsel süreç olarak irdelendiğinde; Osmanlı İmparatorluğu gayri Müslim azınlıkları barındıran bir ülke olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun millet sistemi dinsel hoşgörü bakımından dikkat çekici bir modeldir. Müslüman olmayanlar kültürel alanda geniş, siyasi alanda ise daha az haklarla yaşamışlardır. Buradaki önemli bir fark günümüzde olanın aksine geçmiş zamanlardaki kültürlerin kendilerine tanınan bağımlı konumları kabul etmeleridir. Baskın grupların azınlıklara tanıdığı sosyal ve siyasal hakların, azınlıklar tarafından kabul edilmesi, hatta onlara verilen coğrafi alanların dışına çıkılmaları da bu kabullün göstergeleridir.

¹⁵ Strabon, 2000, s. 21-22.

⁸ Ortaylı, 2008, s. 12-13.

¹¹ Kula, 1992, s.37-41.

⁹ Tylor, 1996, s. 27

¹² Kula, 1992, s.52.

¹⁰ Tunçay, 2003, s. 101-102

Kapadokya Bölgesi günümüzde idari sınır olarak Nevşehir içinde kalırken, çalışma alanını oluşturan Kayalık Kapadokya Bölgesi'nin kuzey sınırını Kızılırmak ve ırmak kıyısındaki Avanos yerleşmesi, doğu sınırını Kızılırmak'ın kolu olan Damsa Çayı ve Damsa Barajı, Ürgüp yerleşmesi, güneyini Güvercinlik Vadisi ve Nevşehir-Kayseri otoyolu, batısını Nevşehir İlçe Merkezi ve Acıgöl Platosu oluşturmaktadır.

Doğu ve Batı arasında her dönem köprü olduğu ifade edilen Anadolu, özellikle su kaynakları, iklim koşulları, verimli toprakları nedeniyle tarihin her döneminde yerleşmek için tercih edilen bir bölge olmuştur.¹⁶ Kapadokya Bölgesi'nin verimli toprakları üzerinde, Kızılırmak'ın bölgeye kazandırdığı ekonomik işlevler (Kızılırmak kilinin kullanıldığı çanak-çömlek atölyeleri, halı, kilim dokumasında kullanılan kökboyaların elde edilmesi, tarım topraklarının sulanması vb.), bölgenin önemli bir su havzası içinde yer alması sadece önemli yerleşmeler kurulmasına neden olmamış, bölge aynı zamanda İpek ve Kral yolu gibi önemli ticaret yollarının da güzergâhı olmuştur.¹⁷

Bu nitelikler bölgede kurulan yerleşmelerin kendi dönemleri ve kendi hâkimiyet kurdukları sınırlar içinde üretim, yönetim, eğitim, ticaret, krallık, piskoposluk, metropolitlik, hükümdarlık şehri roller üstlenmelerine neden olmuş ve sözkonusu kimlikler de günümüze kadar kısmen de olsa izleri devam ettirmişlerdir. Bölgedeki etkileyici izler, sadece burada yaşamış medeniyetlerden değil bölgenin jeomorfolojik yapısından da kaynaklanmaktadır. Kolayca şekil alan tuf (doğal malzeme), iklim koşullarının da etkisiyle peribacaları,¹⁸ kırgıbayırı¹⁹ ve masa²⁰ gibi doğal oluşumlara neden olmuş, bu oluşumların doğal barınaklar olarak kullanmaya elverişli olması nedeniyle pekçok höyük, mağara ve yeraltı şehri ortaya çıkmıştır. Sözkonusu bu doğal oluşumların en yoğun bulunduğu yer Kayalık Kapadokya Bölgesi'dir²¹ (Şekil 1).

Kayalık Kapadokya Bölgesi içinde hem tarihi, kültürel değerleri hem de doğal yapısı nedeniyle bazıları

Şekil 1. Masa oluşumu ve peribacaları.²²

Şekil 2. Çat Vadisi - Güvercinlik.²³

aynı alan üzerinde üst üste gelen korunması gerekli farklı değerler bulunmaktadır. Korunması gerekli bu alanlar çeşitli tarihlerde farklı derecelerde ve nitelikte sit alanları olarak ilan edilmiştir. Nevşehir ili Kayalık Kapadokya sınırları içinde 112 arkeolojik, 11 kentsel, 19 doğal sit alanı bulunmaktadır.

Kayalık Kapadokya Bölgesi'nde peribacası, kırgıbayırı gibi doğal oluşumlar yanında bölge içinde yer alan ve "güvercinlikler", "güvercinlik vadileri" olarak tanınan alanlar da bulunmaktadır (Şekil 2).

Bölgenin doğal malzemesi olan tufün kolayca kazılması ve biçimlenmesi nedeniyle 18. yüzyıldan beri yapılan güvercinliklerin günümüze kadar gelenleri 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarına aittir.²⁴ Soğanlı ve Çat güvercinlikleri Kapadokya'nın en bilinenleri olup, güvercinlikler genellikle 7-8 katlıdır. Kapadokya Bölgesi'nde güvercinliklerin yapıma nedenleri arasında gübresinin bölge halkının kısıtlı tarım topraklarında,

¹⁶ Bixio, Burri, Castellini, Pensabene, 1995, s. 45-47

¹⁷ Marro, 2004, s.91-120.

¹⁸ Peribacaları: Vadi yamaçlarından gelen sel sularının dik yamaçlarda kendine yol bulması sert kayaların çatlamasına ve rüzgarın tüflerden oluşan yapıyı aşındırmasıyla ortaya çıkan oluşumlardır.

¹⁹ Kırgıbayırı (badlands): Yarı kurak iklim bölgelerinde bitki örtüsünden yoksun yamaçların üzerinden akan sel suları ve küçük dereceklerin etkisiyle az eğimli

yamaçlarda tüfler üzerinde çizgisel aşınma sonucu oluşmuş yuvarlak, yassı ve keskin kenarlı oyuntu şekillerdir. Kırgıbayırları oluşumlarını tamamlamış kayalardır.

²⁰ Masa (tafellands): Akarsuların yakın çevresindeki tektonik kaynaklı oluşumlardır. Masa oluşumlarının dikkati çeken çizgileri, yatay tabakalı yapının sonucu olarak, küçükvadilerle yarılmış olmasındır. Ketin, 1983, s.23

²¹ Bixio, Burri, Castellini, Pensabene, 1995, s. 47-48.

²² Hülya Berkmen, 2003.

²³ Hülya Berkmen, 2003.

²⁴ Dirik, 2009.

bağ-bahçelerinde verimliliği arttırmak için kullanmaları gayretide yer almaktadır.

Kıpadokya ve Kùltür

Tarihsel süreç

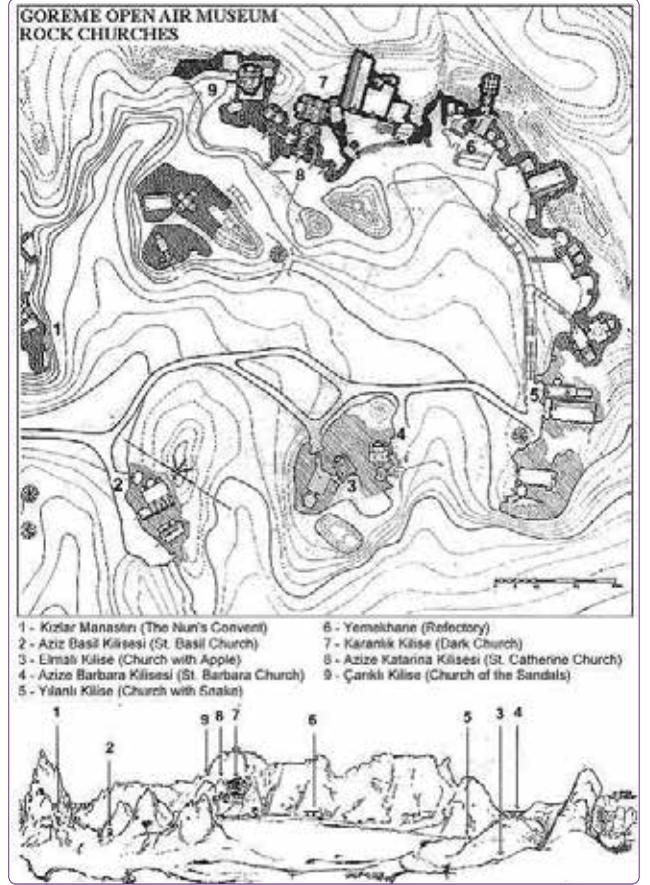
Kıpadokya tarih boyunca hep aynı kalmış gibi görünse de doğal yapısı içinde aynı kalan tek öge Kızılırmak, su ögesidir; bölgenin doğal ve bu doğal yapı üzerindeki kültürel yapısı da (birinci bölümde “kùltür” kavramının özellikleri bahsinde belirtildiği gibi) yüzyıllar içinde sürekli değişim halinde olmuştur.

Kıpadokya Bölgesi’nde yapılan yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarından elde edilen sonuçlarda özellikle Nevşehir, Aksaray ve Kayseri kentlerinde tarih öncesi paleolitik, neolitik, kalkolitik dönemlere ait örnekler ve yerleşmeler saptanmıştır. Bu örneklerin en belirgin olanları Nevşehir İli’nin Avanos İlçesi’ne bağlı Çat Köyü ile Aksaray İli’nin Çatalsu Köyü’ndeki Güvercin Kayası höyükleridir.²⁵

İlk çağ medeniyetlerinden sonra Kızılırmak Havzası içinde yaşamış olan ve günümüze en fazla iz bırakan medeniyetlerden biri Hitit’lerdir.

Hitit’lere ait izleri Kıpadokya Bölgesi’nde özellikle su kenarındaki yüksek kayalara rölyef olarak işlenmiş anıtlarda, doğu ile ticari ilişkileri sağlayan kervan yolları üzerindeki geçitlerde, Geç Hitit Dönemi’ne (1200-1700) ait bulguları ise Nevşehir İli’nin özellikle Gülşehir, Acıgöl, Hacıbektaş yerleşmelerinde Hitit hiyeroglifi ile yazılmış kaya anıtlarda, mühürlerde, madeni kaplar, çanak-çömlek üzerinde görmek mümkündür.²⁶

Bölgenin coğrafi ve jeolojik yapısı ticaret ve yerleşmek için olduğu kadar saklanmak, korunmak içinde tarihin farklı dönemlerinde önemli roller üstlenmiştir. Bu özgün coğrafi dokuyu kullanarak Hıristiyanlığı yaymaya çalışanlar önce Kayseri sonra Kayalık Kıpadokya Bölgesi’ kayalar içinde manastır hayatını başlatmışlardır. Bu süreçte Doğu Roma İmparatorluğu’nun egemenlik alanında kalan Kıpadokya’da başka kavimlerle inanç çatışmaları ve 651 yılında Arap-Emevi göçleri, mezhep çatışmaları sonrası müslümanlıktan etkilenen III. Leon’un ikonları yasaklaması nedeniyle Anadolu’nun diğer bölgelerinde yaşayan ikon yanlısı keşişlerin Kıpadokya’ya sığınmaları ile çokkültürlülük çeşitlenmiştir.²⁷ Bu durum Göreme’nin 11–13. yüzyıllar arasında başpiskoposluk merkezi ve önemli bir inanç merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle Kayalık Kıpadokya Bölgesi içinde en fazla kilise, manastır Göreme ve çevresinde bulunmaktadır.

Şekil 3. Göreme Açık Hava Müzesi plan ve kesiti.³⁰

Bu bölge Göreme ve Güvercinlik Vadisi’ni içine alacak şekilde 1950 yılında açık hava müzesi ilan edilmiş, 1985 yılında ise UNESCO tarafından Dünya Kùltür Mirası Listesi kapsamına alınmıştır.²⁸

Bu açık hava müzesinde bugün 365’den fazla kilise olduğu bilinmekle birlikte, Yılanlı, Karanlık Kiliseler ile rahipler ve rahibeler manastırları bölgenin kimliğini en iyi yansıtan, kayalar içinde saklı en bilinen dini yapıdır (Şekil 3).²⁹

Hıristiyanlığın başlangıç ve yayılma dönemlerine ait kayalık alanlar içinde yer alan kilise, şapel ve manastırlar Göreme dışında Kayalık Kıpadokya Bölgesi’nin diğer önemli yerleşmeleri olan Ürgüp, Avanos ve Nevşehir Merkez’inde de bulunmaktadır.

Kültürel çeşitlenme Oğuz Türkleri’nin Orta Asya’dan Anadolu’ya gelmeleri ile artarak sürmüş ve bölge, Anadolu Selçukluları Dönemi’nde doğu ile batı arasında ticari ve kültürel bir köprü vazifesi görmüştür. Bir anlamda Kıpadokya Bölgesi Anadolu’ya aktarılan ve Anadolu’dan

²⁵ Kealhofer, Grave, Genz, 2009, ²⁶ Birmingham, 1961, s.185-195. s.275-300.

²⁷ Birmingham, 1961, s.185-195.

²⁸ T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, mailto:kùltürvarlikmuze@kùltür.gov.tr

²⁹ Bixio, Burri, Castellini, Pensabene, 1995, s. 54.

³⁰ Bixio, Burri, Castellini, Pensabene, 1995, s. 54.

devralınan kültür mirasının buluşma yeri olmuştur. Ticarete ve kültürel ilişkilere önem vermesiyle, doğu ile ilişkileri sağlayan Konya, Aksaray, Nevşehir, Kayseri, Sivas gibi merkezlerden geçerek İran ve Türkistan'a ve Konya, Nevşehir, Ankara, Sinop ve Konya, Kayseri, Elbistan, Malatya, Diyarbakır güzergâhından Irak'a giden yollar üzerinde pek çok kervansaray yapılmıştır.^{31,32}

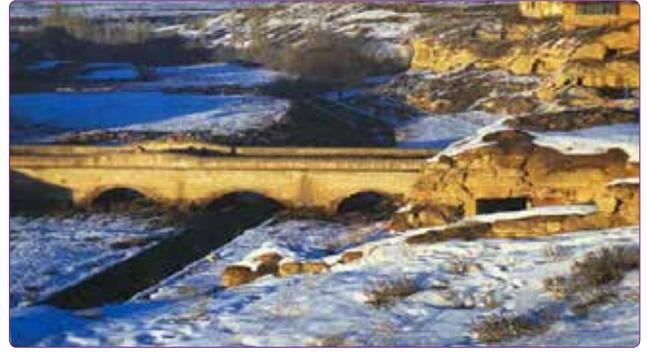
Kapadokya içindeki kayadan oyma mağaralar, yeraltı şehirleri Anadolu Selçuklularının dağılma döneminde bir kez daha sığınma, saklanma işlevi görmüş ve Selçuklu Sultanları arasında çıkan anlaşmazlıklarda sultanların sığınma yerleri olarak kullanılmıştır.³³ Bu süreçte kadar Kapadokya Bölgesi tarihin önemli çağlarının her birine ait izleri üzerinde taşırken üst üste gelenler ya da yeni gelenle eskinin karşılaştığı dönemlerde kültürler birbirini yoketmeden ya da birbiri içinde yokolmadan devamlılıklarını sağlayabilmişlerdir.

13. yüzyıl Kapadokya Bölgesi'nin inanç ve mezhepler açısından farklı bir kültürle tanıştığı dönemdir. Horasan'dan o dönemki adıyla Niğde'ye bağlı Suluca yerleşmesine yerleşen ve ölene kadar burada yaşayan, Bektaşî-Alevî anlayışını oluşturarak yayılmasını sağlayan Hacı Bektaş-ı Veli, Kapadokya Bölgesi'nin sahip olduğu kültürel çeşitlilikte önemli bir etkidir.³⁴

Günümüzde özellikle Alevilerin önemli bir ziyaret, hatta hac yeri olan yerleşme nüfusunun %95'i Alevidir.³⁵

Kapadokya Bölgesi tarih öncesi devirlerden Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar oldukça kuvvetli göçler, savaşlar ve kültür çatışmalarına sahne olurken, bugünkü Kayalık Kapadokya Bölgesi'ni kapsayan Nevşehir Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan Anadolu isyanlarına kadar İmparatorluğun uzak bir beldesi gibi kalarak sessizliğini korumuştur. Bölgedeki Osmanlı İmparatorluğu'na ait en önemli iz, Yavuz Sultan Selim'in (1514) doğu seferi sırasında izlediği güzergâh üzerinde olan Avanos İlçesi'nin Özkonak Kasabası'nda Yavuz Selim Köprüsü'dür (Şekil 4).

18.yüzyılda Nevşehirli İbrahim Paşa'nın saraya damat olması ile bölgede cami, külliye, çeşme gibi imar hareketleri gelişmiştir. Bunlardan en önemlileri; Gülşehir Karavezir Külliyesi (1779), Damat İbrahimpaşa Kül-

Şekil 4. Yavuz Sultan Selim Köprüsü (1514).

liyesi (1730), Nevşehir Kalesi'dir. Osmanlı Dönemi'nde de -Selçuklu Dönemi'nde olduğu gibi- bölgede yaşayan hristiyanlara karşı hoşgörülü davranılmıştır.³⁶

Cumhuriyet Dönemi'nde Kapadokya Bölgesi'nin yeniden gündeme gelmesi, yabancılar tarafından ziyaret edilmesi gereken yerler olarak yeniden keşfedilmesiyle başlamıştır. 1954 yılında Nevşehir'in güneyinde yaklaşık 300 km. uzaklıkta Adana'da açılan İncirlik Hava Üssü'nde yaşayan Amerikalıların kayadan oyma kilise ve manastırları ziyaret etmesiyle bölge 1960'lı yılların başlarında yabancı ziyaretçilerle ve turizmle tanışmaya başlamıştır. Bu yıllarda Fransız ve Alman arkeologların bölgede araştırma yapmalarıyla Kapadokya Avrupalılar tarafından ziyaret edilen bir turizm destinasyonu olmaya başlamıştır. 1980'li yılların sonlarında yabancılar bölgeyi birkaç gün ziyaret etmekle yetinmeyip Kayalık Kapadokya Bölgesi'nde özellikle Avanos ve Ürgüp'den konut satın almaya başlamışlardır. Konutları satın alanların bir bölümü yılın sadece belirli dönemleri bölgede yaşarken sürekli ikamet etmeyi seçenler de bulunmaktadır.³⁷

Avanos

Avanos Kızılırmak'ın kuzey ve güney kıyılarında iki alt bölgeden oluşan bir yerleşmedir. Yerleşmeyi kuzeyden çevreleyen yaklaşık %35 eğimli kayalık alan aynı zamanda Kayalık Kapadokya Bölgesi'nin de kuzey sınırını oluşturmaktadır. Yerleşmenin güneyini verimli tarım toprakları ile Nevşehir-Ürgüp otoyolu, batı ve doğu sınırlarını ise bağ-bahçe alanları tanımlamaktadır (Şekil 5-7).

Avanos gerek politik gerek dini açıdan Kapadokya Krallığı içinde Ürgüp ve Göreme'den sonra tarihsel süreç içinde üçüncü önemli merkezdir.³⁸ Avanos'un bili-

³¹ Ökse, 2005, s:34.

³² Kapadokya Bölgesi ve özellikle Nevşehir'de bulunan kervansaraylardan en önemlileri, Çay Han, Horozlu Han, Zazadin Han, Sultan Han, Ağzıkara Han, Tepesidelik Han, Alay Han ve Saruhan birer menzillik (yaklaşık 40 km. ara ile) mesafedeki kervansaraylar olup, Nevşehir, Kayseri, Sivas ticaret yolu üzerinde yer almaktadırlar. Selçuklular Dönemi'nden ker-

vansaraylar dışında günümüze kalan izler arasındaXII.yüzyılda yapılmış olanNevşehir Kalesi, Nevşehir Kızılırmak Camii (1293), Taş Camii (1290) sayılabilir.

³³ Dirik, 2009.

³⁴ Düşünce ve fikirleri ölümünden sonra özellikle 16.yüzyılda yayılan Hacı Bektaş-ı Veli'nin mezarı bu yerleşmeye yapılarak ilçenin adı Hacı Bektaş olarak değiştirilmiştir.

³⁵ Çetin, 2008, 7-8.

³⁶ Kayalık Kapadokya Bölgesi'nin en önemli yerleşmesi olan Ürgüp'ün, Sinosis (Mustafapaşa) yerleşmesinde 18.yüzyıla ait Konstantin Eleni Kilisesi, Derinkuyu İlçesi'ndeki Ortodoks kilise-

si ve Gülşehir'deki 19. yüzyıla ait Dimitrisu adına yapılan kiliseler bu hoşgörünün örnekleri arasında sayılabilir.

³⁷ Yakar, Özgül, 2003, s.54-79.

³⁸ Strabon, 2000, s.61-62.

Şekil 5. Kızılırmak ve Avanos Yerleşmesi.³⁹

Şekil 6. Avanos'tan bir görünüm.⁴⁰

Şekil 7. Kızılırmak, Avanos, Taşköprü.

nen tarihi Bronz Çağı ile başlamakta, yerleşmenin Hitit, Frig, Asur, Med ve Pers egemenliklerinin ardından M.Ö. 332 yılında sistemli bir yerleşme düzenine geçtiği bilinmektedir. Helenistik Çağ ve Roma dönemlerinden sonra önemli bir merkez olan yerleşme bugünkü dokusuna Anadolu Selçuklular, özellikle Karamanoğulları ve Osmanoğulları dönemlerinde kavuşmuştur.

“Su” - Yerleşme Kimliği İlişkisi

Kapadokya ve Kayalık Kapadokya Bölgesi'nin gerek fizik-mekan gerekse kültürel yapısında Kızılırmak etkin

bir rol oynamaktadır. Ancak Avanos'un kimliğinde, gelişiminde, ekonomik yapısında “su” ögesinin etkisi bölge içindeki diğer yerleşmelerden daha fazladır. Burada sözkonusu olan “su” ögesi sadece Kızılırmak olmayıp, ırmağı besleyen dereler, yeraltı suları da dahil olmak üzere bütün “su” kaynaklarıdır.

Kapadokya Bölgesi'nin bütün yerleşmelerinde büyüklü küçüklü yeraltı şehirleri bulunmaktadır. Yeraltı şehirlerinin su ile olan ilişkileri ya da başka bir deyişle su kaynaklarının yeraltı şehir ve depoları için önemini bu yeraltı şehirlerinin içinde bulunan özellikle ibadet bölümlerindeki vaftiz havuzları ile uzun süre insanların ve hayvanların buralarda saklanmalarını sağlayan

³⁹ Hülya Berkmen.

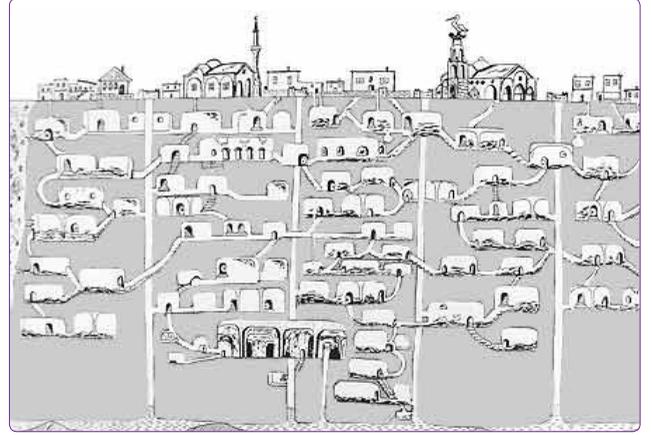
⁴⁰ Hülya Berkmen.

su kuyularından anlamak mümkündür. Kapadokya Bölgesi'nin en büyük (8 katlı) yeraltı şehrine, bulunduğu yerleşme ve çevresinde herhangi bir su kaynağı olmamasına karşın yeraltında sahip olduğu yaklaşık 20 metre derinliğindeki büyük kuyu nedeniyle Derinkuyu ismi verilmiştir (Şekil 8).⁴¹

Avanos'un Özkonak kasabasında bölgedeki yeraltı şehirlerinin diğerlerinden daha az katlı ve küçük bir benzeri mevcuttur. Avanos yerleşmesinde yeraltı şehirleri olarak yapılmış ancak daha çok soğuk hava deposu ya da doğal gıda deposu olarak kullanılan yeraltı depoları bulunmaktadır. Bu yeraltı depoları bölge için yeraltı şehirleri kadar önemli bir ekonomik kaynak ve potansiyeldir.

Volkanik tüflerin yapısında bulunan çatlaklar, içine sızan yağış ve yüzey akış sularının bir kısmını bu çatlak sistemi içinde toplayarak yeraltı suyunu tutar. Bu sular topoğrafyanın oluşturduğu tüf kayalar arasındaki bazı çatlaklardan çıkış gözleri bularak çok küçük debili kaynaklar halinde yeryüzüne çıkar ya da -yeraltı şehirlerinde olduğu gibi- volkanik tüfün aşağıya doğru derinlemesine oyulması ile yeraltı şehri içinde küçük havuzculuk oluşmasını sağlar. Suyun varlığının yeraltı şehirleri ve soğuk hava depoları için bir başka önemi de volkanik malzeme olan tüfün suyu çekme kapasitesinin %25 oranında olması ve bu değer tüf malzemesinin şişmesine neden olarak yeraltı şehir ve depolarının doğal şekilde iklimlendirilmesini sağlamasıdır. Bu özellikler nedeniyle yeraltı şehir ve depoları yazları serin, kışları ılık olmakta, aynı zamanda içerdeki havanın nem oranı da sabit kalmaktadır. Bölgede üretilen tüm patates ürünü, aynı zamanda Akdeniz Bölgesi'nde üretilen narenciye, özellikle limon Avanos'daki bu doğal depolarda saklanarak doğal renkleri ve kokuları korunmaktadır (Şekil 9, 10).

Bilindiği gibi, volkanik dağlar ve volkanik püskürmelere dayalı jeolojik oluşumlar aynı zamanda jeotermal kaynakların oluşumunun da nedenidir. Kapadokya Bölgesi ve özellikle Nevşehir jeotermal kaynaklar açısından zengin olup, bunların en önemlisi Kozaklı yerleşmesindeki Kozaklı Kaplıcası'nın bulunduğu alan ve diğeri ise Aleaddin Keykubat tarafından Avanos'da hamam yaptırılan bölgedeki kaynaktır. Gerçekten de Avanos'un ilk yerleşme alanının konumu yerleşmenin su ile olan ilişkisine dayanmaktadır. Anadolu Selçuklu dönemi sultanlarından Aleaddin Keykubat döneminde Nevşehir-Kayseri kervanyolu üzerinde Saruhan Kervansarayı güzergâhında inşa edilen hamam ve caminin yer seçimi tesadüfi değildir. Kızılırmak kıyısında olan cami ve hamam ayrıca jeotermal bir kaynak üzerinde konumlanmaktadır.

Şekil 8. Derinkuyu Yeraltı Şehri.⁴²

Şekil 9. Avanos yeraltı depoları.

Şekil 10. Avanos'da yeraltı patates deposu.⁴³

Bu hamam ve cami etrafında daha sonra Avanos'un ilk evleri yer seçerek yerleşmenin ilk mahallesini oluşturmuşlardır.⁴⁴

Yerleşmenin makro formunu etkileyen ikinci temel unsur, Kapadokya Bölgesi'nin de doğal yapısı olan kaya-

⁴¹ Bixio, Burri, Castellini, Pensabene, 1995, s. 55.

⁴² Bixio, Burri, Castellini, Pensabene, 1995, s. 65.

⁴³ Hülya Berkmen.

⁴⁴ Avanos Belediyesi, İlçe Kültür Müdürlüğü Raporu, 2003.

Şekil 11. Avanos - geleneksel doku.⁴⁵

lık alanlar, aynı zamanda Avanos'un kuzeye doğru gelişmesini engelleyen doğal eşiktir. Kızılırmak'ın kuzeyinde yerleşmenin ilk mahallesinin ve özgün dokunun olduğu bu alan kentsel ve arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Bu geleneksel dokuda kayadan oyma evler sokaklarla içiçe geçmiş, hatta sokaklarla bütünleşerek özgün bir doku oluşturmuştur. Yerleşme sırtını dağa yasladığından evler arasındaki ilişki dar, dolambaçlı sokaklar ve bazı sokakların üstü olan kemerli çatı altlarından devam eden bir labirent biçimindedir (Şekil 11).

Yerleşmenin kimliğini Kızılırmak'a bağlı olarak etkileyen diğer öğeler ırmak üzerindeki köprülerdir. Bunlardan günümüze kadar ulaşan en eski köprü, aynı zamanda yerleşmenin kuzeyi ve güneyi arasında 1. derecede ulaşımını sağlayan Taşköprü'dür

Avanos'un bu özgün yerleşme dokusuna 3 km. uzaklıkta bulunan Zelve bölgedeki en önemli ören yerlerinden biridir. Peribacalarının en yoğun olduğu, hristiyan-

lığın yayılma sürecinde rahiplere ilk dini seminerlerin verildiği Haçlı, Geyikli, Üzümlü, Balıklı kiliselerinin de bulunduğu bölgedir. Avanos yerleşme merkezinden farklı olarak Zelve Rumların yerleşim alanı olmuş, ancak 1924 yılında yapılan mübadele ile Rumlar Yunanistan'a göç ettiğinde yerlerine Türkler yerleştirilmiştir. Bu nedenle kayadan oyma hacimler içinde -kiliseler yanında- camiye de rastlanmaktadır. 1940'lardan sonra bölgede toprak kaymalarının artması, bakımsızlık, gerekli ilginin gösterilmemesi sonucu, evler içinde yaşayanlar için tehlike oluşturunca, 1950 yılında bölgenin bir bölümü ve 1952 yılından sonra ise tamamı boşaltılarak alan ören yeri ilan edilmiş ve açık hava müzesi olmuştur.

“Su” Ekonomik Yapı İlişkisi

Kızılırmak, Kapadokya Bölgesi'nin bütünü için önemli bir değerdir ancak bölge içinde Avanos Yerleşmesi'ne ekonomik yönden farklı potansiyeller sunmaktadır.

Tarım

Kayalık Kapadokya Bölgesi'nin ve dolayısıyla Nevşehir İli'nin tarım alanları olarak tanımlanan iki ovası

⁴⁵ Hülya Berkmen.

Kızılırmak'ın kuzeyinde ve güneyinde doğu-batı doğrultulu alanlar olup, Nevşehir'in kıyı ovaları olarak tanımlanmaktadır. Kızılırmak vadisinin genişlediği Avanos yerleşmesinde alüvyal ve kolüvyal topraklarla kaplı bu ovanın genişliği 2–3 km. olmakla birlikte Avanos'un güneyinde ovanın genişliği 6 km. ye çıkmakta⁴⁶ ve küçük bir alan olmasına karşın özellikle endüstriyel ve yumru bitkilerin üretimi açısından bölge ve Avanos yerleşmesi için büyük önem taşımaktadır.

Avanos Yerleşmesi'nin toplam tarım alanı 104 500 ha. olup, bunun %71'i ekilebilir arazidir. Ekilebilir arazinin %68'i tahıl, %13'ü bağ alanı, % 10'u patates, %2'si sebze, %2'si meyve bahçeleri olarak kullanılmakta kalanı nadasa bırakılmaktadır. Türkiye'nin patates üretiminin %10'unu üreten Kapadokya Bölgesi'nde bu üretimin %5'i Avanos'dan sağlanmaktadır (2012).

Nevşehir ili'nde tahıl ve patates üretiminden sonra gelen üzüm üretimi-bağcılık, aynı zamanda bölgenin kimliğini oluşturan önemli öğelerden biridir. Kayalık Kapadokya Bölgesi'nde toplam ekilebilir alan 352 217 ha. olup, bunun %10'unu bağ alanları oluşturmakta ve bu bağ alanlarının da %4'ü Avanos'da bulunmaktadır. Üretilen yaş üzümün bir kısmı yerleşmede bulunan tarım kredi kooperatifleri tarafından ülke bütünündeki büyük özel şarap fabrikaları, sirke ve pekmez imalathanelerine satılmakta, bir kısmı da iç piyasada tüketilmektedir.⁴⁷

Bölgede üzüm yetiştiriciliği ve şarabın ortaya çıkması yerleşmenin tarihi kadar eskiye⁴⁸ dayanmaktadır. Bölgedeki şarap üretimi sadece 13.yy. ortalarında Moğol saldırıları sırasında kesintiye uğramış ve bağcılık olumsuz anlamda etkilenmiştir. Bölgenin bağcılık ve şarapçılık üretiminin Türklerin yerleşmesiyle gerilediği düşünülmekle beraber, Kapadokya aynı zamanda Alevi-Bektaşiliğin merkezi olduğundan, şaraba hoşgörülle yaklaşılmış ve bağcılık ilerleme göstermiştir.

Avanos'da bağcılıktan sözedilmesinin en önemli nedeni arazi yapısına bağlı olarak toprağının volkanik özellikler taşımasının yanısıra iklim koşulları dışında bölge ve toprağının daha verimli olması için gerek hristiyanlar gerekse müslümanlar tarafından tarih boyunca güvercin gübresi kullanılmasıdır. Güvercin gübresi oldukça değerli bir verim artırıcı gübre olup, bileşiminde yaklaşık %25 organik madde, %2 azot, %1 fosforik asit bulunmaktadır. Bu nedenle güvercin gübresi kul-

lanılan topraklarda ürünlerin olumsuz koşullara dayanıklılıkları yüksek düzeyde ve gelişimleri de hızlı olduğundan kaliteleri de artmaktadır. Kapadokya Bölgesi ve Avanos'da güvercinliklerin fazla olmalarının bir nedeni de bölgedeki su kaynaklarıdır. Anadolu'da inşa edilen tüm güvercinliklerin / güvercin evlerinin su kaynaklarına yakınlıkları bilinmektedir.⁴⁹

Yeraltı Zenginlikleri

Kayalık Kapadokya Bölgesi'nin ve Avanos'un en önemli yeraltı kaynakları oniks ve "Nevşehir Taşı" ya da "Kepez" ve pomza çıkarılan taş ocaklarıdır. Bu taş jeotermal kaynakların ürünü olup geleneksel yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır.⁵⁰ Taş, volkanik yapı nedeniyle, ocaktan çıktığında yumuşak olduğundan çok rahat işlenebilmekte, hava ile temas ettikten sonra sertleşerek dayanıklı bir yapı malzemesine dönüşmektedir.⁵¹

Taş ocaklarına bağlı olarak Nevşehir ili'ndeki 10 adet tuğla fabrikasının altısı Avanos'da olup tuğla fabrikalarının fırınlarının bir bölümü yerleşmede yaygın olan çanak-çömlek atölyeleri tarafından da kullanılmaktadır. Ponza ise inşaat sektöründe kullanılan bir taş olmakla birlikte bölgedeki ocakların kalitesinin iyi olması nedeniyle inşaat sektörü dışında da kullanılabilir niteliktedir.

Nevşehir Taşı ve pomzadan sonra bölgenin en fazla oniks rezervine⁵² sahip yerleşmesi olan Avanos'da bulunan üç adet oniks atölyesi turizm açısından önemli bir potansiyeldir. Halk arasında "oniks" veya "damarlı akik" olarak bilinen yarı değerli bu taşın adı bölgenin tarihinde yer almış Asurlular zamanına dayanmakta olup Asur dilinde "yüzük", "halka" anlamına gelen sözcükten türetilmiştir. 13. yüzyıldan sonra Hacı Bektaş-ı Veli dergâhına bağlı olanların taşıdıkları kolyelerin yapımında kullanılmaya başlanan bu taş günümüzde hediyelik süs eşyası yapımında kullanılmaktadır.⁵³

Çömlekçilik

Avanos'un Kayalık Kapadokya Bölgesi içindeki diğer yerleşmelerden en önemli farklılığı Hititler döneminden itibaren varolan çanak-çömlek imalatıdır. Bunun en önemli nedeni ise çömleğin hammaddesi olan "kil" ve özellikle Kızılırmak kilinin nitelikleridir.

Kil oluşumunda tektonik olaylar, havza oluşumu, jeolojik yapı etkilidir. Çanak-çömlek, seramik yapımında

⁴⁶ Bakan, Özkoç, Tülek, Cüce, 2010, s.453-462.

⁴⁷ Nevşehir ili'nin yaş üzüm üretimi 2009 yılında 141 140 tondur. (Nevşehir İl Tarım Md. Raporu, 2010).

⁴⁸ Üzüm ve şarap Hitit döneminde

gerek kutsal içki olarak Tanrılara sunulmuş gerekse ticari bir ürün olarak önem kazanmıştır. Kapadokya sınırları içinde İvriz Kaya Kabartması'nda (MÖ 7. yüzyıl) Hitit kralı tanrıya üzüm salkımları sunarken betimlenmiştir.

⁴⁹ Dengiz, Ceyhun, Ekberli, Özdemir, 2009, s.184-193.

⁵⁰ Kaptan, 2008, s. 3-7.

⁵¹ Ketin, 1983, s.13.

⁵² Nevşehir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Raporu, 2009.

⁵³ H. Yakar, S. Turgut, D. Özügül, H. Uzbek (2001-2003); Planlama Stüdyoları IV, V, VI kapsamında yapılan araştırmalar ve analiz, sentez raporları, çoğaltma, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

kullanılabilmesi için kil malzemesinin su tutma kapasitesinin yüksek, hacim ağırlığının düşük ve içindeki kil oranının %40'lerden fazla olması gerekmektedir. (Akıncı, 2009) Kızılırmak'tan alınan çamurun kil oranı %68 hatta ırmağın bazı yerlerinde %75 olup, geçirgenlik düzeyi düşüktür.⁵⁴

Kızılırmak kilinin bu özel yapısı nedeniyle yerleşmenin tarihsel sürecinde çömlekçilik her dönem öne çıkan ve Anadolu'nun diğer yerleşmelerinde üretilen çanak-çömlekten farklılaşan bir ekonomik alt sektör olmuştur. Avanos'da çanak-çömleğinin Kızılırmak kili kullanılmasından öte farklılıkları %50'sinin geleneksel yöntemlerle yapılması ve yerinden pazarlanmasıdır.⁵⁵

Üretim biçiminin yanısıra Avanos'da çömlek atölyelerini farklılaştıran bir başka unsur da depolama, sergileme hatta ulusal ve uluslararası pazarlara yapılan toptan satışlar ile perakende satışların, üretimin yapıldığı mekânlarda yapılmasıdır. Bunun bir nedeni Avanos'da çömlek atölyelerinin ilk olarak yerleşme merkezinde kayadan oyma hacimlerde başlamış olmasıdır. Bu kayadan oyma odaların bir ya da birkaçında geleneksel yöntemlerle ve babadan oğula geçen, usta-çırak ilişkisi içindeki üretim yıllar içinde süreklilik kazanmış ve aile işletmesi olarak gelişmiştir. Geleneksel yöntemle yapılan üretimin sergi ve satışlarının özellikle bu ev-atölyelerde yapılması turizm açısından daha özgün bir fizik mekan yapısı oluşturduğundan farklı bir yere taşınma gereği duyulmamıştır. Üretimin artması ve yeni alanlara ihtiyaç duyulması halinde kayadan oyma mekanlarda tuf malzemesinin kazılmasıyla oda sayıları artırılabilirdiğinden üretim yerleri ailelerin yaşadıkları evlerin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Günümüzde özellikle Avanos'un merkezinde yer alan bu konut atölyeler aynı zamanda sergi niteliği taşımakta ve neredeyse haftanın yedi günü çanak-çömlek üretimi, yerleşmeyi ziyaret edenlerin izleyebildikleri bir gösteriye dönüşerek devam etmektedir.

Halı ve Kilim Dokumacılığı

Avanos'da çanakçılık kadar önemli olan diğer ekonomik alt sektör halı - kilim dokumacılığıdır. Dokumacılık,

çanak-çömlek üretimi gibi, evlerde daha çok kadınların geleneksel yöntemlerle çalıştıkları bir el sanatı olarak başlamış olsa da günümüzde bazı halı dokuma atölyeleri aynı zamanda dokuma eğitiminin de verildiği kurslara dönüşmüştür. Avanos yerleşmesinde dokumalarda genellikle kök boya kullanılmakta, kök boya yerleşmenin yakın çevresindeki dağlardan toplanan muhtelif otların kaynatılmasıyla elde edilmektedir. Bu bitkilerin en önemlisi Çehri'dir.⁵⁶ Bitkinin meyvesinden elde edilen renk sarı olduğu için dokunan halı ve kilimlerde sarı ve tonları özellikle Selçuklu motiflerinde kullanılmaktadır. Çehri bitkisinin boya olarak kullanılması 19.yüzyıldan sonra yaygınlık kazanmış, özellikle Nevşehir ve Kayseri'de yetişen bitki başta İngiltere olmak üzere tekstil endüstrisinin gelişmiş olduğu ülkelere uzun süre ihraç edilmiştir.⁵⁷

Turizm

Kayalık Kadokya Bölgesi ve Avanos'un fizik mekan nitelikleri, sosyal, kültürel ekonomik yapısı, kısaca sahip olduğu kimlik bağlamında ülke bütününde önemli bir turizm bölgesi olduğu bu bölüme kadar yapılan açıklamalarla ortaya konulmuştur.

Kayalık Kadokya Bölgesi ve Avanos'u ülke ve bölgesi içinde turizm anlamında farklı kılan diğer bir niteliği tarih, kültür turizminin yanısıra özellikle 2000'li yıllardan sonra "inanç turizmi'dir.⁵⁸ Kayalık Kadokya Bölgesi'nde ve Avanos'da Göreme, Zelve açık hava müzeleri, Derinkuyu, Kaymaklı, Özkonak yeraltı şehirleri, Kızılıvadi-Güvercinlik Vadisi'ndeki rahipler ve rahibeler manastırları inanç turizmi kapsamında ziyaret edilmektedir.

İnanç turizminin yanısıra bölgede turizmi geliştirmek, canlandırmak adına çeşitli festivaller de düzenlenmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda özellikle 2010 yılında bölgeye gelen ziyaretçi sayısında göreceli bir artış kaydedilmiştir. 2010 yılı sonu itibarıyla Türkiye'ye toplam 36 837 900 turist gelmiş, bunun %7.74'ü (2 852 000 kişi) Nevşehir'i ziyaret etmiştir.⁵⁹

⁵⁶ Somuncu, 2004, s.99-125.

⁵⁷ Somuncu, 2004, s.99-125

⁵⁸ Kutsal yerlerin bu dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesinin turizm olgusu içinde değerlendirilmesi "inanç turizmi" olarak tanımlanmaktadır. İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları her zamanki doğal ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına dini inançlarını gerçekleştirmek için yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi inanç turizmi olarak tanımlanmaktadır. Tapur, 2009, s:2-9.

⁵⁹ 15-19 Nisan'da; Avanos, Ürgüp, Göreme, Hacı Bektaş ve İhlara'da Uluslararası Turizm Haftası, 23-31 Mayıs'da Anamur'da Bendir ve Ritm Festivali, 5-6 Haziran Avanos, Ürgüp ve Göreme'de Uluslararası Kadokya Dağ Festivali, 12-16 Haziran'da Avanos, Ürgüp, Göreme ve Ortahisar'da Kadokya Balon Festivali, 31-31 Ağustos'da Avanos'da Avanos, El Sanatları ve Turizm Festivali, 17-18 Ekim'de Göreme'de Göreme Yöresel Yemek Festivali ve 21-23 Ekim'de Ürgüp'de Uluslararası Ürgüp Bağbozumu Festivaleri yapılmıştır.

⁵⁴ Dengiz, Ceyhun, Ekberli, Özdemir, 2009, s.184-193.

⁵⁵ Yerleşmede üretilen çanak-çömlek ürünleri yıllar içinde değişikliğe uğramıştır. Tarih öncesi dönemlerden itibaren bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda örneğin; tahıl ölçmek için kullanılan tahıl ölççeği, su ve tahıl muhafaza etmek için yapılan küpler, idare ve bezir lambaları olarak üretilen modeller günümüzde üretilmemektedir. Ancak geçmiş dönemlerde de yemek pişirmek için kullanılan güveçler, içine şarap konulan küpler, sürahiler halen üretilmekte, bunların yanında vazo, bardak gibi yeni objeler hediyeelik eşya kapsamında üretilmektedir. Çark adı verilen ve ayakla döndürülen tezgâh üzerinde çamur şekillendirilmekte, önce güneşte sonra gölgede kurutulduktan sonra saman ve talaşla yakılan fırınlarda çömleğin işlevine göre 800 dereceden 1200 dereceye kadar kadar değişen sıcaklıklarda pişirilerek kullanıma hazır hale getirilmektedir. Sahinde, 1999, s.1017-1023.

Ekonomik Yapının Değerlendirilmesi

Avanos yerleşmesinin “su” ögesine dayalı gelişen ekonomik alt sektörlerinin birbirleri ile bağlantılı, başka bir deyişle, birbirini destekleyen sektörler olması hem yerleşmenin mekansal kurgusuna yansımakta hem de yerleşmenin turizm ekonomisi anlamında farklılaşmasına neden olmaktadır.

Tarım sektörünün en önemli ürünü olan patates, yerleşmenin jeolojik yapısı nedeniyle sahip olduğu yeraltı depolarında saklanmakta (depolanmakta), aynı yeraltı depoları üretilen yaş üzümlerden elde edilen şaraplar için mahzen görevi görmektedir. Üretilen şarapların saklandığı, sergilendiği, kayadan oyma şarap evleri, çanak-çömlek atölyeleri ya da atölye-evlerle yanyanadır. Bazı çanak-çömlek atölyelerinde aynı zamanda şarap da üretilmektedir. Bu şaraplar yine yerleşmede üretilen çömlek kaplar içinde sergilenmekte, satılmakta, çömlek kadehler içinde tatırılmaktadır.⁶⁰

Aynı güzergâhlar üzerinde yer alan oniks ve halı dokuma atölyeleri de yerleşmede yapılan tüm imalat gibi kayadan oyma mekanlar içinde, ancak kapalı kapılar ardında değil, ziyaretçilerin gözleri önünde hatta kimi zaman ziyaretçilerin de çömlek, halı, oniks tezgahlarında deneyimlerde bulunabildiği karşılıklı bir etkileşime (interaktif ilişki) dönüşmekte ve bu durum Avanos’u turizm açısından farklılaştırmaktadır.

Bölgenin özellikle Kızılırmak etkisiyle gelişen ekonomik yapısı (çanak, çömlek, halıcılık, bağcılık vb.) başka bir gelişmeye de öncülük etmiştir. 2005–2006 yıllarında Kapadokya Bölgesi’nin Mustafa Paşa yerleşmesinde kurulan Kapadokya Meslek Yüksek Okulu bir vakıf okulu olarak bölgenin potansiyellerini değerlendirmek, bölgeye eğitilmiş işgücü kazandırmak adına kurulmuş olup, diğer meslek yüksekokullarında yer alan bölümlerin yanısıra şarap üretimi teknolojileri, ahçılık ve mutfak sanatları, organik tarım, atıcılık ve at antrenörlüğü, sivil havacılık kabin işletmeciliği, balon pilotu eğitimi, turizm ve otelcilik, fotoğrafçılık, seramik, cam, çini programlarıyla⁶¹ tamamen bölgenin potansiyellerini yansıtan bir program sunmakta ve mezunlarının bölgede iş bulmasına olanak sağlamaktadır.

Bölgede aynı kullanıcı ve yatırımcılara dönük pek çok festival ve turizm etkinliği, yanısıra özel kuruluşlar, bakanlıklar, devlet ve vakıf üniversiteleri tarafından bilimsel toplantılar, çalıştaylar düzenlenmektedir. Bu iyi niyetli çalışmalar bölgenin geleceği açısından çok önemli

gelişmeler olmakla birlikte bütünden kopuk olduğu, stratejik ve kapsamlı bir planlamanın öğeleri olmadığı için istenilen yankının sağlanamadığı görülmektedir. Bölge içindeki her yerleşmenin potansiyellerini öne çıkarmak, en fazla yatırımcıyı, turisti bölgeye çekmek adına bir iki gün arayla etkinlikler düzenlenmesi bölge ve yerleşmeleri ekonomik anlamda sıkıntıya sokmakta, birbirine yakın tarihlerde düzenlendiğinden katılımcıların ilgisini ve katkılarını azaltmaktadır.

Çokkültürlülük Bağlamında Değerlendirme

Kayalık Kapadokya ve Avanos tarihsel süreç içinde çok farklı medeniyetlerin, kavimlerin, kültürlerin karşılaştığı, savaştığı, zaman zaman birlikte yaşadığı, hem fizik-mekan hem sosyal yapı anlamında üst üste gelmiş katmanlardan oluşan özgün bir dokuya sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kayalık Kapadokya müslümanlar (Türkler, Aleviler, Kürtler, Kürt Aleviler), hristiyan ortodoks ve katoliklerden oluşmaktaydı. Geçmişteki bu çeşitlilikten ve karşılıklı etkileşimden kaynaklanan kültürel yaşam bugün de Avanos’un en büyük zenginliğidir. Günümüzde yerleşme nüfusunun⁶² % 99’unu aralarında mezhep ayrılıkları bulunan müslüman Türkler oluşturmaktadır. Türkiye’de demografik, özellikle dini ve etnik yapının sorgulanmasında halen sıkıntılar yaşanmaktadır; vatandaşların dini ve etnik kimliklerini açıklıkla belirtmeleri her zaman mümkün olmadığından, bu kapsamda yapılan çalışmalar da kısıtlı olduğundan doğru istatistikî verilere ulaşılamamaktadır.

Kapadokya’da müslüman Türklerin yanısıra özellikle 1980’li yıllardan sonra mülk satın alarak, yeni bir iş kurmak ya da emeklilik dönemlerini geçirmek üzere yerleşmiş yabancılar da bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucunda bölgede yaşayan 205 yabancıdan 38’inin Avanos’da yaşadığı, ilk üç sırayı %35 ile Fransızlar, %25 ile Belçikalılar, %15 ile Almanların oluşturduğu görülmektedir.⁶³

Bu hem geçmişten gelen hem de özellikle 1980’li yıllardan itibaren -sayıları az da olsa- yurtdışı göçlerle zenginleşen çokkültürlü yapı bölgenin kimliği, turizm ekonomisi adına önemli bir potansiyel olmakla birlikte ülkenin izlediği gerek sosyal ve ekonomik gerek koruma politikalarının birbirleriyle örtüşmemesi nedeniyle önemli sorunlara da yol açmaktadır.

Çokkültürlü yapının sunduğu farklılıklar ülke bütününde kültürel, tarihsel, mekansal ve turizm ekonomisi açısından bölgeyi farklılaştırmaktadır. Bu farklılıklar

⁶⁰ H. Yakar, S. Turgut, D. Özügül, H. Uzbek, 2001-2003 Dönemi, Planlama Stüdyosu IV, V, VI kapsamında yapılan analiz, sentez çalışmaları raporları, basılmamış analitik çalışma raporu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

⁶¹ <http://www.kapadokya.edu.tr/> – info@kapadokya.edu.tr

⁶²

⁶³ Nevşehir İl Emniyet Müdürlüğü, Yabancılar Şube Müdürlüğü, 2012.

merkezi ve yerel yönetimler tarafından bilinmekle birlikte sadece gerekli görüldüğü zamanlarda gündeme getirilmektedir. Örneğin her yıl Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma şenliklerinin açılış konuşmalarında, Alevilik ve Aleviler adına iyi niyetler ortaya konulmakta, Avrupa Birliği müzakere süreçlerinde ayrımcılık konusu gündeme geldiğinde Aleviler, Kürtler üzerine birkaç olumlu söz söylenmekte, UNESCO, ICOMOS bünyesindeki uluslararası tarihi ve kültürel değerleri koruma çalışmaları kapsamında Kayalık Kadokya'da incelemeler, araştırmalar yapıldığı dönemlerde kiliselerin, manastırların korunması, bakım, onarım ve restorasyonları gündeme gelmektedir. Belirli günlerde belirli kùltürlere hoş gözükme adına yapılan eylemler genellikle sonrasında unutulmuş sözler olarak bir köşede kalmaktadır.

Kavramsal yaklaşım bölümünde de belirtildiği gibi, iki ya da daha çok kültürel topluluğu içinde barındıran toplumları "çokkültürlü" olarak tanımlamak ve günümüzde toplumların önemli bir bölümünün çokkültürlü toplumlar olduğunu belirtmek yadsınamaz bir gerçekliktir. Tarihsel süreçte toplumlar birçok farklı nedenle (göçler, savaşlar vb.) belirli toprak parçaları üzerinde kaynaşmışlar ve farklı kùltürlerin birarada yaşadığı mozaikler oluşturmuşlardır. (Chatterjee, 2000) Çokkültürlülük ve çokkültürcülük aynı zamanda siyasi ve ideolojik yönleri de olan hassas kavramlardır. Çokkültürlülüğü ulusal, uluslararası politikalar düzeyinde kabul etmek, benimsemek, benimsendiğini söylemek ile bu kavramı hayata geçirmek, uygulamaya dönüştürmek söylendiği ya da tartışıldığı düzeyde kolay olmamaktadır. (Rockefeller, 1996) Tarihsel süreçte medeniyetler çokkültürlülük açısından irdelendiğinde, çokkültürlülüğü tanıyan, farklılıkların varlığını kabul edenlerin genellikle büyük imparatorluklar olduğu görülmektedir.⁶⁴

Çokkültürlülük tanımlamalarında iktidar kavramı bulunmamaktadır ya da yönetsel düzeyde çokkültürlülük açılımlarına yer verildiği sık rastlanabilen bir durum değildir. Böyle toplumlarda bazı kùltürler içiçe yaşıyor olsa dahi temelde tek bir grup iktidarı elinde tutmaktadır.⁶⁵

Bugün gelinen noktada gelişmiş ülkeler dahi bir yünden çokkültürlülüğü benimsediklerini ifade ederlerken diğer yandan toplumun tüm üyelerini birbirine benzetmeye çalışan politikalar üretmeye devam etmektedirler. Bu yaklaşım ülkemizde de geçerlidir çünkü çokkültürlü yapılanmaları toplumsal, örgütsel yaşamda görmek politik yaşamda görmekten daha yaygın ve kolaydır. Örneğin özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda Türklerin

Rum ayınlarına katılmaları, halen Hıdırellez,⁶⁶ Paskalya,⁶⁷ Ramazan,⁶⁸ Aşure⁶⁹ zamanı gibi dini özel günlerin birlikte kutlanması bir gelenektir. Bugün de Kayalık Kadokya Bölgesi'nde bu özel günler çeşitli etkinliklerle kutlanmakta ve farklı dinlerin mensuplarının katılımıyla gerçekleşen törenler yapılmaktadır.⁷⁰

Yukarıda çokkültürlü yapının mekansal yansımalarının politik yansımalarından daha fazla hissedildiğine vurgu yapılarak; yabancıların özellikle Avanos yerleşme merkezinde terkedilmiş, köhneme sürecine girmiş eski yapılarla ilgi göstermeleri, önem vermeleri ve bu yapıları satın almaları ile bir yandan emlak piyasası, bakım, onarım anlamında inşaat faaliyetleri canlanır ve istihdam yaratılırken bir yandan da rant artışı, yetişmiş usta, çırak gibi ara eleman eksiklikleri, özgün yapı malzemesine ulaşma gibi sorunlar gündeme gelmektedir. Ancak bunların farkına varılması dahi bölge ve Avanos yerleşmesi için bir gelişme olarak anlaşılmalıdır. Bu gelişmelerle geleneksel doku ve yapıların korunması sağlanırken farklı kùltürlerin yaşam biçimleri, estetik değerleri gibi konular ortaya çıkmaktadır. Örneğin avlulu sistemler yanında teras ve veranda kullanımları, kapı tokmakları, zilleri, bahçe / avlu kapıları, tabelalar gibi kent mekanlarında çok önemli olan ancak her zaman gözardı edilen kent mobilyaları vb. detaylar konusunun hassasiyet kazanması, örnek uygulamalar yapılması, bu uygulamaların yerel kullanıcılar tarafından da taklit edilmesi kazanımlar olarak yorumlanabilir.

Avanos'a yerleşen yabancıların önce özel gruplar için olsa da kitle turizminin yerine kùltür turizmini destekleyen ziyaretçilerin gelmesini sağlamaları, ev pansiyonculuğu yapmaya başlamaları da bölge ve yerleşme için önemli gelişmeler arasında değerlendirilebilir. Buradaki kritik konu (sakınca) yerel işletmeler, emlakçılar ile yabancılar arasındaki dengenin kurulması ve yerel işgücünün kayba uğramasını önleyecek yasal ve yönetsel önlemlerin alınmasıdır.

⁶⁶ Ülkemizde Hidrellez 6 Mayıs tarihinde kutlanır. Bu tarih hristiyanlarca da baharın ve doğanın uyanmasının ilk günü olarak kabul edilir. Ortodokslar tarafından AyaYorgi, Katolikler tarafından St.Georges günü olarak kutlanmaktadır. Hidrellez ve Hızır düşünüşünü tek bir kùltüre maalemtmek olanaksızdır. İlk çağlardan itibaren Mezopotamya, Anadolu, İran, Balkanlar ve hatta bütün Doğu Akdeniz ülkelerinde bahar ya da yazın gelişiyile belli başlı doğasal döngüler için sevinç duyulduğu görülmektedir. (Brown, 1997).

⁶⁷ Paskalya Hristiyanların en büyük bayram günlerinden biridir, İsa Mesih'in dirilis günü olarak kutlanır.

⁶⁸ Ramazan ayı İslamiyette oruç tutma ayıdır.

⁶⁹ Alevi inanisinde Muharrem ayında tutulan oruçla birlikte yenilen ve çevreye de yenmesi için dağıtılan bir tür tatlıdır.

⁷⁰ H. Yakar, S. Turgut, D. Özügül, H. Uzbek, 2001-2003 Dönemi, Planlama Stüdyosu IV, V, VI kapsamında yapılan analiz, sentez çalışmaları raporları, basılmamış analitik çalışma raporu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

⁶⁴ Kymlicka, 1998, s.12.

⁶⁵ Brown, 1997, s.3-4.

Yabancıların yerleşmede sürekli yaşamaları ya da sıklıkla ziyarete gelmeleri bölgenin ve Avanos yerleşmesinin kültürel çeşitliliğine, ekonomik olarak zenginleşmesine, ve en önemlisi de bölgenin istihdam olanaklarının artması nedeniyle -2000 yılı öncesine kıyasla- dışarıya olan göç hızının göreceli olarak azalmasına neden olmuştur.⁷¹

Bu açılarından bakıldığında; Kayalık Kapadokya ve Avanos'da -tarihsel süreç içinde olduğu gibi- bir toplumsal ilişkiler sistemi oluşmakta ve kültürler birbirlerini karşılıklı tanıyarak bir bütünü oluşturmaktadır. Bu nedenle kültürlerin sürdürülebilirlikleri için bu kültürel kimliklerin tek bir kimlik olarak değil, sürekli bir yeniden oluşum içinde ve farklılıkları da onanarak, birbirleriyle içiçe geçmeleri gerekmektedir. Buna göre, etnik grup, azınlık ya da genel içinde "ötekiler" olarak adlandırılanları diğer gruplar açısından tanımlayan ölçüt toplumsal sınırlardır; uygulanan tüm politikalar söz konusu toplumsal sınırları ortadan kaldırmayı amaçlamalıdır.

Ayırım yapılmaksızın tüm kültürleri kavrayıcı, bütüncül bir politika oluşturulmalı, bölgedeki çok kültürlü yapıyı geçmiş ve günümüzdeki çağdaş gelişmelerle birlikte bütünleştirici, koruyucu bir toplumsal, ekonomik ve mekansal politika izlenmelidir. Konu sadece fizik-mekan değerlerini korumak ya da koruyamamak olarak ele alınmamalı, geçmişte olduğu gibi bu farklı kültürlerin bölgenin ekonomisinde, kültürel yaşamında birlikte huzurlu yaşaması için gerekli çalışmalar yürütülmelidir.

Zayıf bağlara sahip bir toplum için farklılıklar bir tehdittir, bu toplum farklılıkları hoş karşılayacak, farklılıklarla birlikte yaşamayı sağlayacak olan güven ve istekten yoksundur. Böyle bir durumun tersine, çokkültürlülük olgusu -ilk etapta çelişkili gibi görünse de- uzun vadede toplumların devamını sağlayan bir avantaja dönüşebilmektedir. Bir toplumda var olan çeşitlilik ne kadar büyük ve derinse toplum kendisini bir arada tutmak ve çeşitliliği sürdürmek için daha fazla birlik ve uyuma gereksinim duymaktadır.

Bu yaklaşımı benimseyerek oluşturulacak toplumsal, ekonomik politikalar Kayalık Kapadokya Bölgesi ve Avanos yerleşmesinin mekansal olarak devamlılıklarını, sürdürülebilirliklerini sağlayacak araçlardır.

Kaynaklar

Bixio, A., R., Burri, E., Castellani, M., Castellani, V., Pensabene, G. (1995) Evidences For Hydrogeological Planning in Ancient Cappadocia in "The Underground Town of Cappadocia", Societa Speleologia Italiana, Italy.

Birmingham, J.M. (1961) "The Overland Route Across Ana-

tolia in The Eight and Seventh Centuries B.C" Anatolian Studies, 11:185-195, London.

Cetin, O. (2008) "The relation of religious identity to politics: the case of Alevi identity / Dinsel Kimliğin Siyaset ile ilişkisi: Alevi Kimliği Örneği, Civil Academy Journal of Social Sciences, June2008, London.

Clay, T. (1979) Water and Landscape, A Landscape Architecture Book, Cambridge.

Dengiz, O. Ceyhan, G., Ekberli, I., Ozdemir, N. (2009) "Farklı Alüvyal Teras Şekilleri Üzerinde Oluşmuş Toprakların Dağılımı ve Özelliklerinin Belirlenmesi", Anadolu Tarım Dergisi, 24(3), ss:184-193.

Dirik, K. (2009) "Kapadokya Bölgesi'nin Jeolojisi, Jeomorfoloji ve Bunların Bölge'deki Medeniyetler Üzerine Etkisi" I. Jeoloji Çalıştayı, 30 Ekim-1 Kasım, Nevşehir.

Ertem, E. (1999) "Charateristics of Hittite Pottery Sherds from Sites in the Kızılırmak Basin", Journal of Archaeological Science, v:26, pp: 1017-1023.

Güvenç, B. (2004) Kültürün ABC'si, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Harmancıoğlu, B., Alpaslan, N., Boelee, E. (2001) Irrigation, Health and Environment: A Review of Literature from Turkey, International Water Management Institute, Future Harvest Center, USA.

Hassan, F. (2004) Water Ethics: A Historical Perspective, Unesco International Hydrological Programme, London.

Kapta, E. (2008) "Türkiye'de madencilik tarihi içinde kalayın önemi ve kökeni", Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Müze İcra Kurulu, Ankara.

Ketin, I. (1983) Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, İTÜ, Maden Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Kealholfer, P., Grave, H., Genz, M.B., (2009) "The re-emerge of polity in iron age Bogazkoy, Central Anatolia", Oxford Journal of Archaeology 28 (3) 275-300 2009, Blackwell Publishing Ltd., Oxford, UK.

Kymlicka, W. (1998) "Çokkültürlü Yurttaşlık" Azınlık Haklarının Liberal Teorisi, ...

Marro, C. (2004) "Upper Mesopotamia and the Caucasus: An essay on The Evolution of Routes and Road networks from the old Assyrian Kingdom to the Ottoman Empire", Ancient Near Eastern Studies, Supplement 12 (Ed) A.Sagana.

Nevşehir İl Tarım Md. Raporu (2010).

Ortaylı, I. (2008) Avrupa ve Biz, Seçme Eserler 1, Türkiye İş Bankası yayınları, İstanbul.

Okse, T. (2005) "Kızılırmak ve Fırat Havzalarını Birbirine Bağlayan Eski Kervan Yolları, Bilig, no.34, Ahmet Yesevi Üniversitesi.

Önem, B., Kılınçaslan, İ. (2005) "Haliç Bölgesi'nde Çevre Algı-lama ve Kentsel Kimlik", İTÜ Dergisi/a, mimarlık, planlama ve tasarım, cilt 4, n:1, ss:115-125, İstanbul.

Ozcan, I. (2007) "Farklılaşmanın Özel Görünümleri Olarak Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, basılmamış Y. lisans tezi, Ankara.

Quality Assessment of Kızılırmak River and Its Coastal Environment", Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences, v:10, pp: 453-462.

⁷¹ H. Yakar, 2009-2014 Alan Çalışmaları.

- Robins, K., Morley, D. (1997) Kimlik Mekanları, Ayrıntı yayınları, ss:35-37, İstanbul.
- Sahinde, D. (1999) "Characteristics of Hittite Pottery Sherds From Sites in the Kızılırmak Basin", Journal of Science, 26, pp: 1017-1023.
- Sargın, S. (2006) "Yalvaç'da İnanç Turizmi", Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi: 16 (2), s:1-18, Elazığ.
- Somuncu, M. (2004) "Cehri üretimi ve ticaretinin 19. yüzyılda Kayseri ve Çevresi Ekonomisindeki Önemi", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı:22, Ocak- Haziran 2004, ss:99-125.
- Suher, H. (1995) "Kent Kimliğinde Etkili Yasa Uygulamaları" Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, ss:3-12, İTÜ, İstanbul.
- Strabon, (2000) Antik Anadolu Coğrafyası, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Tapur, T (2009) " The Cultural and Belief Tourism in Vicinity of Konya", The Journal of International Social Research, v.2/9 Fall.
- Tylor, C. (1996) "Çokkùltürlülük, Tanınma Politikası", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tunçay, M. (2003) "Çokkùltürlülük Perspektifleri", Sivil Toplum ve Demokrasi, konferans yazıları, no:2, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul.
- Woodward, K. (1997) "Culture, Media and Identities: Identity and Difference", Sage Publications, London.
- Young, C. J. (1995) "Colonial Desire: Hybridity in Theory, Culture and Race", Routledge, London.
- Yakar, H., Özügül, D. (2003) "Kapadokya'nın Sosyo-Kùltürel Çevresinin Değişiminde Yeni Dinamiklerin Fiziksel Mekana Etkileri: Ürgüp ve Avanos Yerleşmeleri Üzerine Bir İnceleme", Kapadokya, ss: 54-79, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.